



Ўзбекистон Республикаси номидан  
ҲАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

2023 йил 16 март

Дўстлик шаҳри

4-1304-2302/528-сонли иш

Дўстлик туманлараро иқтисодий судининг судьяси О.Эргашев раислигида, А.Исожоновнинг котиблигида, даъвогар [REDACTED] манфаатида Арнасой туман прокуратурасининг, жавобгар “ [REDACTED] ” фермер хўжалигидан 194.894.820 сўм асосий қарз ва 73.128.720 сўм жаримани ундириш юзасидан берган даъво аризаси бўйича қўзғатилган иқтисодий ишни Арнасой туман прокурорининг ёрдамчиси С.Рўзиев, даъвогар [REDACTED] вакили О.Дехқонов (ишончнома асосида)ларнинг иштирокида, Дўстлик туманлараро иқтисодий суди биносида ўтказилган очик суд мажлиси муҳокамасида, иш хужжатлари билан бирга кўриб чиқиб, қуйидагиларни

а н и қ л а д и :

[REDACTED] (кейинги ўринларда даъвогар) ва “ [REDACTED] ” фермер хўжалиги (кейинги ўринларда жавобгар) ўртасида 2021 йил 18 ноябрь куни пахта хом ашёси ва уруғлик пахтани етказиб бериш ҳамда харид қилиш бўйича фьючерс шартномаси тузилган.

Мазкур шартноманинг 1.1-бандига кўра жавобгар ўзининг 2022 йил учун “Агротехнологик харита” (бизнес режаси)га асосан 10 гектар ер майдонида 29,3 тонна пахта хом ашёсини даъвогарга етказиб бериш, даъвогар эса ушбу маҳсулотни қабул қилиб олиш ва шартномага мувофиқ ҳақ тўлаш мажбуриятларини олган.

Тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 1.6-бандида даъвогар томонидан молиялаштирилган ҳудудда жавобгар томонидан етиштириладиган пахта хом ашёси тўлиқ ҳажмда даъвогарга етказиб берилиши қайд этилган.

Шартнома шартлари келиб чиқиб, даъвогар томонидан жавобгарнинг пахта хом ашёсини етиштириш ва йиғштириб олиш билан боғлиқ харажатлари молиялаштириб борилган бўлсада, жавобгар томонидан шартнома шартлари лозим даражада бажарилмаган ва даъвогарга шартномада белгиланган миқдорда пахта хом ашёси топширилмаган.

Шунингдек, тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 5.2-бандида шартномада белгиланган нав, сифат ва миқдорда маҳсулот топширишдан бош тортганлиги учун жавобгар даъвогарга топширилмаган маҳсулот қийматининг 30 фоизи миқдорида жарима тўлаши, жарима харид нархига белгиланган устамалар тўланиши ҳисобга олинмаган ҳолда ўтган давр (ой, чорак, йил)да маҳсулотнинг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чиқиб ҳисобланиши,



бундан ташқари, зарарнинг маҳсулот етказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам жавобгар томонидан тўланиши белгиланган.

Даъвогар томонидан жавобгарга қарздорликни тўлаб бериш юзасидан талабномалар юборилган. Бироқ, даъвогарнинг талабномалари жавобгар томонидан оқибатсиз қолдирилган.

Шундан сўнг даъвогар манфаатида Арнасой туман прокуратураси судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгардан 194.894.820 сўм асосий қарз ва 73.128.720 сўм жаримани ундиришни сўраган.

Суд мажлисида иштирок этган Арнасой туман прокурорининг ёрдамчиси С.Рўзиев тушунтириш бериб, даъво талабларини қувватлаб, даъво аризасини қаноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакили О.Дехқонов тушунтириш бериб, даъво аризасидаги асос ва важларни қувватлаб, жавобгар томонидан шартномада назарда тутилган миқдордаги пахта хом ашёси тўлиқ топширилмаганлигини, шу сабабли судга даъво аризаси киритилганлигини маълум қилиб, судга даъво аризаси берилгандан сўнг ҳам жавобгар томонидан қарздорлик қоплаб берилмаганлигини маълум қилиб, жавобгардан 194.894.820 сўм асосий қарз ва 73.128.720 сўм жаримани ундириб беришни сўради.

Иш муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган жавобгар суд мажлисида вакил иштирокини таъминламади.

Суд, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 127-129, 170-моддаларига асосланиб, ишни жавобгар вакили иштирокисиз, ишдаги мавжуд ҳужжатларга асосан кўриб чиқишни лозим деб топди.

Иш ҳужжатларини ўрганиб, ишда иштирок этувчи шахслар вакилининг тушунтиришини тинглаб, суд куйидаги асосларга кўра даъвони қисман қаноатлантиришни лозим деб топди.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси кодекси (бундан буён матнда ФК деб юритилади)нинг 234-моддасига кўра, мажбурият — фуқаролик ҳуқуқий муносабати бўлиб, унга асосан бир шахс (қарздор) бошқа шахс (кредитор) фойдасига муайян ҳаракатни амалга оширишга, чунончи: мол-мулкни топшириш, ишни бажариш, хизматлар кўрсатиш, пул тўлаш ва ҳоказо ёки муайян ҳаракатдан ўзини сақлашга мажбур бўлади, кредитор эса — қарздордан ўзининг мажбуриятларини бажаришни талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлади.

Мажбуриятлар шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Мазкур ҳолда мажбурият тарафлар ўртасида тузилган фьючерс шартномасидан келиб чиққан.

Шартнома шартларидан келиб чиқиб, даъвогар томонидан жавобгар пахта хом ашёсини етиштириш учун зарур маҳсулотлар билан таъминланган бўлсада, жавобгар олинган маҳсулот ҳақини тўлаб бермаслиги натижасида 194.894.820 сўм қарздорлик юзага келган.

Жавобгар томонидан шартномавий мажбуриятлари лозим даражада бажарилмаганлиги факти ишдаги мавжуд ҳужжатлар ва суд мажлисида тирок этган даъвогар вакилининг кўрсатмаси билан тасдиғини топган. Суд



мажлисида даъвогар томонидан талаб қилинган сумманинг ҳисоб-китоби ўрганилганда, даъвогар томонидан тўғри амалга оширилганлиги аниқланди.

ФКнинг 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонунчилик талабларига мувофиқ, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса - иш муомаласи одатларига ёки одатда қўйиладиган бошқа талабларга мувофиқ лозим даражада бажарилиши кераклиги белгиланган.

Ушбу кодекс 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган тақдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонунчиликда ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

ФКнинг 237-моддаси талабига кўра, мажбуриятни бажаришдан бир томонлама бош тортиш ва шартнома шартларини бир томонлама ўзгартиришга йўл қўйилмайди, қонунчиликда ёки шартномада назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Демак, ушбу шартномада мажбуриятни бажариш шартлари тарафлар ўртасида келишилган бўлиб, даъвогар қарздордан ўз манфаатларига тегишли мажбуриятларини бажаришни талаб қилиш ҳуқуқига эга.

Шу боис суд, даъво талабининг жавобгардан даъвогар фойдасига 194.894.820 сўм асосий қарзни ундириш қисмини тўлиқ қаноатлантиришни, жавобгардан даъвогар фойдасига 194.894.820 сўм асосий қарзни ундиришни лозим деб топади.

ФКнинг 263-моддасига кўра, неустойка тўлаш тарафларнинг келишувида назарда тутилган ёки тутилмаганлигидан қатъи назар, кредитор қонунда белгиланган неустойка (қонуний неустойка)ни тўлашни талаб қилишга ҳақли.

ФКнинг 326-моддасида агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли эканлиги, бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкӣ аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши кераклиги қайд этилган.

Судлар неустойкани ундириш тўғрисидаги даъволарни ҳал қилишда неустойка миқдорининг қонун талабларига мувофиқ ҳисобланганлиги, унинг асослиги, мажбурият бузилиши оқибатларига мутаносиблиги каби ҳолатларни ҳар томонлама ва чуқур муҳокама қилиб, талаб қилинган неустойканинг адолатли миқдорини белгилашлари шарт. Бу ҳақида эса Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг 2007 йил 15 июндаги “Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкӣ жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида” 163-сонли қарорининг 4-бандида батафсил тушунтириш берилган.

Бинобарин, суд иш ҳужжатларини текшириб, даъвогарнинг 73.128.720 сўм миқдорида жарима ундириш талабини муҳокама қилиб, шартнома шартлари жавобгар томонидан лозим даражада бажарилмаганлиги ишдаги ҳужжатлар билан ўз тасдиғини топганлигини, бироқ сўралган жарима мажбуриятни бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турганлиги сабабли, жарима ундириш талабини қисман қаноатлантиришни, жавобгардан



